

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію ПЯТНИЦЬКОЇ Вероніки Валеріївни
«Професор С.Ф. Веселовський – вчений та організатор
сільськогосподарської науки і освіти в Україні у першій третині
XX століття», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук зі спеціальності 07.00.07 – історія науки й техніки

Актуальність теми дисертаційного дослідження, її зв'язок з науковими програмами.

Одним із провідних напрямів історії науки й техніки на сучасному етапі є дослідження процесів становлення та розвитку окремих галузей. Безперечно актуальним є студіювання наукового доробку фундаторів цих галузей. Важливим є дослідження наукової спадщини маловідомих учених, до плеяди яких і відноситься С.Ф. Веселовський. Його творча діяльність прийшла на складний період. Не всі сприйняли кардинальні зміни, що сталися в країні на початку XX ст. Незважаючи на те, що він був змушений від'їхати за кордон, С.Ф. Веселовський чимало зробив для розвитку аграрної науки і освіти в Україні, заклавши підвалини для успішного розвитку сільського господарства в країні. Тому дисертаційне дослідження В.В. Пятницької є на часі, бо присвячене актуальній темі. До того ж, в історії науки й техніки в Україні ця важлива тема не отримала до сих пір належного висвітлення.

Актуальність дисертаційного дослідження підтверджується так само й тим, що вона пов'язана з виконанням науково-дослідної роботи Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН і є складовою наукових тем: «Концептуальні та методологічні основи науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку аграрної науки в умовах євроінтеграційних процесів» та «Методологічні та організаційні засади управління системою інноваційно-інвестиційного розвитку аграрної науки:

історико-концептуальний аспект» (державні реєстраційні номери зазначені у дисертації та авторефераті).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та їх достовірність.

Достовірність особисто отриманих дисертанткою наукових результатів підтверджена опрацюванням та узагальненням достатньої кількості наукової літератури та джерел (312 позицій) та плідному використанні різних методів дослідження. Проведення аналізу наукової спадщини попередників, залучення опублікованих та архівних матеріалів, а головне – ґрунтовне опрацювання наукової спадщини видатного аграрія, професора С.Ф. Веселовського, сприяло об'єктивному та кваліфікованому розкриттю заявленої теми.

Дисертаційна робота В.В. Пятницької є самостійним науковим дослідженням у якому всебічно вивчено різні аспекти творчої діяльності професора С.Ф. Веселовського, що дало змогу оцінити внесок ученого не тільки у розвиток аграрної науки і освіти України, а й у організаційні засади розвитку сільськогосподарської дослідної справи, розбудову громадських аграрних об'єднань і товариств. Змістовна наповненість дослідження охоплює усі аспекти науково-освітньої, організаційної, громадської, популяризаторської діяльності С.Ф. Веселовського. Основні висновки дисертації виважені, логічні й обґрунтовані. Вони переконливо підтверджуються використанням значної фактологічної бази, ретельним опрацюванням архівних матеріалів та низкою діаграм, що сприяли усвідомленню місця наукового доробку вченого в становленні сільськогосподарської науки і освіти в Україні в першій чверті ХХ ст.

Наукова новизна одержаних результатів, практична і теоретична значимість, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Наукова новизна дисертації полягає у тому, що на основі опрацювання сукупності наукової літератури та джерел було створено узагальнювальне та інформаційно насичене дослідження. Дисертанткою вперше комплексно

вивчено життєвий шлях та наукову спадщину професора С.Ф. Веселовського, окреслено його внесок у становлення та розвиток аграрно-економічної науки, ґрунтознавства, цукрової промисловості, сільськогосподарської статистики та кооперації, планування сільського господарства, української наукової термінології, галузевої бібліографії та розкрито роль ученого у державотворчих процесах України.

Опираючись на достатньо репрезентативну джерельну базу та доробок попередників, дослідницею виокремлено періоди формування і розвитку науково-організаційної, освітньої та громадсько-політичної діяльності вченого та встановлено достовірну дату його народження. Аргументовано доведено, що С.Ф. Веселовський брав активну участь в організації навчального процесу Київського політехнічного інституту, створенні та впровадженні нових дисциплін, модернізації матеріальної бази, започаткуванню нових перспективних напрямів наукових досліджень. Крім того, вагома роль належить С.Ф. Веселовському у розбудові Київського сільськогосподарського інституту, Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту та Сільськогосподарського наукового комітету України.

Окрема відмічу введення дисертанткою до наукового обігу значного кола архівних джерел, що дало змогу встановити дату народження ученого та провести систематизацію наукових і науково-популярних праць професора С.Ф. Веселовського, а також публікацій за його редакцією.

Дисертаційна робота В.В. Пятницької має й практичне значення, зокрема узагальнений та систематизований матеріал може бути використаний при написанні узагальнюючих праць з історії української аграрної науки й освіти; енциклопедичних видань, підручників, посібників, довідників, словників, а також при створенні окремої монографії присвяченої постаті видатного українського аграрія – професора С.Ф. Веселовського.

Основні положення і висновки дисертації знайшли відображення у 16 публікаціях автора, серед них: 8 статей у наукових фахових виданнях, з яких 7 входять до переліку МОН України, та 1 стаття у зарубіжному науковому

виданні, 8 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій та семінарів.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність.

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури та додатків. Загальний обсяг роботи становить 225 сторінок, з них основного тексту – 179 сторінок. Нормативні положення щодо обсягу та структурування дисертаційної роботи витримані. В межах стандартних вимог дисертанткою представлені всі його елементи, тобто мета й завдання дослідження, а також відомості про апробацію його результатів. Об'єкт, мета, предмет, задачі дослідження, хронологічні межі сформульовані науково і відповідають поставленій проблемі. Розділи логічно пов'язані між собою, й відповідають меті дослідження.

У *вступі* дисертантом цілком логічно і послідовно обґрунтовано актуальність теми, а також окреслено об'єкт, предмет, хронологічні межі дослідження та мета дослідження. Наведені завдання рецензованого дослідження, наукова новизна отриманих результатів сформульовано цілком переконливо.

У *першому розділі* «Історіографія проблеми, джерельна база та методологія дослідження» проаналізовано історіографічні напрацювання та надано характеристику джерельної бази на основі залучення сукупності методів дослідження. Історіографію зазначеної проблематики В.В. Пятницькою вивчається на основі трьох історичних періодів: дореволюційного (1908–1919 рр.); радянського (1920–1990 рр.) та сучасного (1991 р. – дотепер). Дисертанткою цілком доречно виокремлено дорадянський період, який хоча і представлено невеликою кількістю історіографічних розвідок, але цей історіографічний пласт виявився важливим для з'ясування громадсько-політичної та державотворчої діяльності С.Ф. Веселовського. У другому історіографічному періоді авторкою залучено низку наукової та науково-популярної літератури з історії навчальних закладів, сільськогосподарської науки, ювілейних

збірок. Неможна не погодитися з твердження дисертантки, що «переважна більшість тогочасних праць, не містить об'єктивних висновків, більшість з яких, носить пропагандистський характер». Останній історіографічний період характеризується нарощенням нового знання та часом осмислення відповідного наукового доробку і це підтверджується зацікавленістю дослідників постаттю професора С.Ф. Веселовського. Аналіз наукової літератури, проведений В.В. Пятницькою не виявив комплексного дослідження творчої діяльності С.Ф. Веселовського і значна кількість питань залишається не дослідженою і не з'ясованою.

Цілком аргументованим є твердження про те, що джерельна база представлена різними за характером, змістом, походження і ступенем об'єктивності комплексом документів. Це опубліковані та неопубліковані документи центральних, обласних архівів України, документи органів державної влади, офіційних установ, наукових та громадських організацій; праці вченого, спогади колег, періодична література. Залучено документи особистого архіву праправнука С.Ф. Веселовського. У роботі використано матеріали з 28 справ 17 описів 12 фондів 6 архівів України. Вперше введено до наукового обігу 44 архівних документи, а також низку маловідомих матеріалів періодичних видань.

Методологічну основу дослідження ґрунтується на сукупності базових принципів пізнання – історизму, об'єктивності, системності, науковості та залученні низки методів: загальнонаукових, спеціально-історичних, методів суміжних наук. Значну увагу приділено методам історіографічного, джерелознавчого, термінологічного, контент-аналізу, що сприяло проведенню систематизації наукових та науково-популярних праць професора С.Ф. Веселовського та створенні низки діаграм у четвертому розділі.

У другому розділі «Чинники формування наукового світогляду С.Ф. Веселовського» дисертанткою цілком слушно виокремлено важливий підрозділ 2.1. «Вітчизняна сільськогосподарська наука останньої чверті XIX

– першої третини ХХ ст.», де на тлі суспільно-політичних процесів кінця ХІХ ст. – початку ХХ ст. проаналізовано розвиток дослідної справи сільськогосподарської науки. Доведено, що була започаткована аграрно-економічна наука, узагальнено та проаналізовано наукову спадщину таких вчених, як В.Г. Бажаєв, М.Х. Бунге, О.М. Засухін та ін.

Далі дослідниця послідовно й ґрунтовно розглядає роки навчання С.Ф. Веселовського у закладах вищої освіти, уточнює біографічну інформацію й дає відповіді на низку суперечливих питань його біографії. У підрозділі на підставі проаналізованих біографічних матеріалів висвітлено чинники, що визначили основні умови становлення його наукового світогляду, громадської позиції та особистісних орієнтирів С.Ф. Веселовського. Науковий світогляд вченого формувався під впливом відомих учених, серед яких були професори О.Ф. Фортунатов, В.Г. Бажаєв та ін. Саме ці чинники, у поєднанні з індивідуальністю науковця відіграли ключову роль у формуванні С.Ф. Веселовського як науковця здатного самостійно мислити, приймати усвідомлюючи рішення, відстоювати свої позиції.

У *третьому розділі* «Галузева науково-організаційна та освітня діяльність професора С.Ф. Веселовського в Україні» дисертанткою детально досліджено проблеми налагодження навчального процесу різних навчальних закладів. Особливу увагу приділено аналізу організаційної роботи С.Ф. Веселовського на посаді ректора Київського політехнічного інституту з розбудови різних питань, зокрема структурної реорганізації інституту, створення нових факультетів і кафедр, оновлення навчальних планів, поліпшення системи підготовки фахівців та умов для проведення навчального процесу, функціонування науково-дослідної станції, лабораторій, ботанічного саду та парку інституту. Висвітлено діяльність науковця на посаді завідувача кафедри сільськогосподарської економії та статистики Київського сільськогосподарського інституту. Встановлено, що за ініціативи та під керівництвом С.Ф. Веселовського на кафедрі розширено діяльність секції економії сільського господарства і сільськогосподарської

промисловості НКО УСРР; видавався щоквартальний науковий журнал з економіки та сільського господарства; проводилися перспективні наукові дослідження, що корегувалися з нагальними тогочасними проблемами, готувалися кадри вищої кваліфікації.

Аргументовано доведено роль С.Ф. Веселовського у розвитку Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту, де він працював деканом зоотехнічного факультету та завідувачем кафедри економіки і організації сільського господарства. Відображено результати його діяльності з організації навчального та наукового процесу установи, впровадженні новаторських підходів до викладання, розгортанні редакційно-видавничої справи. Акцентовано увагу на діяльності науковця у складі Сільськогосподарського наукового комітету України. Залучивши до роботи у комітеті провідних учених країни, С.Ф. Веселовський сприяв публікації їхніх наукових здобутків, що фактично стало поштовхом для розвитку нового етапу аграрної науки.

У четвертому розділі «Значення науково-популяризаційної роботи С.Ф. Веселовського для розвитку сільськогосподарської науки і освіти в Україні» проаналізовано здобутки професора С.Ф. Веселовського, охарактеризовано наукові та науково-практичні видання ученого, а також публікації за його редакцією. Виявлено 39 праць науковця, які розподілено та систематизовано за базовими напрямками досліджень, це сільськогосподарська економіка та статистика, організація сільського господарства, землеробство, цукровиробництво, сільськогосподарське районування, сільськогосподарська механізація та пасічництво, ґрунтознавство і землевпорядкування. Встановлено, що найбільш плідним виявився його доробок у царині сільськогосподарської економіки і статистики та організації сільського господарства.

Далі дослідниця послідовно й ґрунтовно розглядає видавничу та громадсько-політичну роботу вченого. Узагальнено результати діяльності С.Ф. Веселовського як бібліографа та редактора п'ятнадцяти наукових та наукових періодичних видань. Підкреслено його особистісні якості висококваліфікованого дослідника, керівника та талановитого наукового

редактора. Відображено результати роботи професора С.Ф. Веселовського у різнопланових наукових форумах, зокрема нарадах, з'їздах, конференціях, виставках тощо. Усвідомлюючи важливість цих заходів для популяризації здобутків аграрної науки він був не тільки активним учасником симпозіумів, а й брав безпосередню участь в їх організації та проведенні. Доведено значущість діяльності професора С.Ф. Веселовського у громадсько-політичних організаціях, зокрема як члена Української соціал-демократичної робітничої партії, Президії Української Центральної Ради та ін.

Основні висновки дисертації виважені, логічні й обґрунтовані. Корисними й пізнавальними є також зображувальні джерела, наведені у додатках.

Зауваження та дискусійні положення. Оцінюючи у цілому позитивно дисертаційну роботу В.В. Пятницької, її актуальність, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, вибір методологічних підходів, історіографічної та джерельної бази варто зазначити деякі зауваження та дискусійні положення, зокрема:

1. Виникає питання щодо розподілу наукової літератури в історіографії на тематичні групи, зокрема праці з науково-організаційної та освітньої роботи (с. 24), що є спорідненими і не завжди їх можна відокремити. На нашу думку потрібно було б представити окремо праці з історії та становлення Київського політехнічного інституту й інших науково-дослідних інституцій, що фіксують певні аспекти наукової та організаційної діяльності професора С.Ф. Веселовського.

2. У викладі методів, якими користувалася дисертантка, варто було б більш повно розкрити специфіку наукової біографістики та застосування просопографічного методу дослідження;

3. Подекуди в тексті у посиланнях на джерела та наукову літературу не завжди подано сторінки цитувань (с. 75, 76), є також є стилістичні огріхи оформленні списку джерел (с. 173–173, с. 196, с. 201). В списку використаних джерел не наведено повну назву джерел на які посилається дисертант (№ 230, № 238, № 272 – ЦДАВО), трапляється різний формат «лапок» і апострофу, подекуди подано назви праць і часописів у тексті не українською мовою. У

дисертації зустрічаються прізвища вчених, де відсутні ініціали (с. 89, 94), чи вказано тільки один ініціал. Варто було б уніфікувати їх подання по всій роботі.

4. Додатки, що представлені у дослідженні, мають важливий ілюстративний характер. На нашу думку варто було б скласти і представити в додатках повну біографію професора С.Ф. Веселовського та враховуючи кількість та розгалуженість напрямів як наукової так і організаційної діяльності вченого, бажано було б скласти певну узагальнювальну таблицю чи структурно-логічну схему.

Але висловлені вище зауваження не є істотними і не знижують загальної позитивної оцінки представленої роботи.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України.

Основний текст автореферату і дисертації ідентичні. Дисертація написана державною мовою, наукове і мовне викладення добре сполучаються. Дисертаційне дослідження «Професор С.Ф. Веселовський – вчений та організатор сільськогосподарської науки і освіти в Україні у першій третині ХХ століття», є завершеною самостійною науковою працею, яка містить нові наукові результати, вирішує важливу наукову проблему, відповідає паспорту спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки та вимогам, що викладені у пунктах 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів» зі змінами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Пятницька Вероніка Валеріївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки і техніки.

Доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри інформаційно-вимірювальних
технологій і систем

Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Підпис Олена ТВЕРИТНИКОВА
ЗАСВІДЧУЮ:
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
НАЦІОНАЛЬНОГО-ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
"ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ"
Заковоротний О.Ю.
" 15 " 10 2020 р.